KOMPOST

Strakonický měsíčník o ochraně přírody **červenec 2024**

Environmentální akce, reporty, přírodovědná pozorování, ekoporadenské tipy, botanika, zoologie, úvahy, recenze, zdravá výživa, práva zvířat, aktivismus, zdravý životní styl, odborná literatura, přírodní beletrie a poezie...

Ekoporadna při Šmidingerově knihovně

Základní organizace ČSOP Strakonice

Vážení čtenáři,

již přes dva roky sledujeme vývoj války na Ukrajině. I tyto události úzce souvisejí s tematikou našeho časopisu, protože válka má kromě dopadu na samotnou zemi a životy lidí i zřejmý vliv na životní prostředí. Problematice se věnoval web ekolist.cz, který tlumočil německou studii zkoumající přímé i nepřímé emise skleníkových plynů způsobené válečným konfliktem (viz zde). Studií bylo vyčísleno, jaké množství ekvivalentu CO_2 bylo do atmosféry vypuštěno následkem bojových operací, výstavbou zničených budov a infrastruktury, ale také třeba odklonem leteckých cest. Samotná čísla patrně neodborníkovi příliš neřeknou, a tak jsou obrovská množství přirovnána k ročnímu objemu osobní automobilové dopravy. Kromě dopadu na klima se v průběhu války vyskytly i konkrétní události s významným dopadem na životní prostředí. Jednou z nich byla destrukce vodní nádrže Kachovka. Ta byla analyzována rovněž z pohledu ochrany přírody (viz zde). Další z článků přichází s povzbudivými informacemi o tom, kterak je prostor vypuštěné přehrady kolonizován novými formami života a zotavuje se o dost rychleji, než bylo předpokládáno (viz zde).

Foto Eva Hadová

Okrajově jsem se setkal s názorem, že pokud má válka na Ukrajině tak obrovský negativní dopad na životní prostředí, měli bychom se jí zabývat přednostně namísto řešení problémů v našem okolí. To je jistě zajímavá úvaha. Jenom se obávám, že válečný konflikt takových rozměrů nemáme jakožto jednotlivci příliš velkou možnost jakkoli ovlivnit / zmírnit /napravit. Na druhou stranu máme téměř plně v rukou ekologickou stopu, která vzniká v našem prostoru naší každodenní činností. Vše, co si pod tím představit, ztvárnil výborně Petr Daniš v knize, na kterou lákáme na str. 11. A další tipy přihazujeme v ostatních článcích.

Přejeme příjemně prožité léto, váš Kompost. ***-jj-***

Z obsahu tohoto čísla:

Ruční kosení je stále v módě..... 2

Proč se kácelo na ostrově u Staré řeky?. 3

Střelskohoštický biotop..... 5

Já chci, já můžu..... 5

Objevy detektiva Ledňáčka..... 6

Ekošpeky - 10. Elektrokola,..... 7

Koukol, poháňka, úročník, sluncovka..... 8

Tmavoskvrnka rožcová..... 9

Večer s dokumentem - 125. díl..... 9

Červencové květy Jirky Wagnera..... 11

Klima je příležitost..... 11

Objevy detektiva Ledňáčka - odpovědi.. 13

Palačinkový dort..... 14

Ohlédnutí

Ruční kosení je stále v módě

V éře benzínových sekaček může leckomu připadat ruční kosení jako zbytečná dřina. Tomu odpovídá i nízké zastoupení aktivních kosáků napříč populací, kdy tento způsob sečení připomíná spíše relikt dávno zašlých časů. Jasně - není to technika použitelná vždy a všude a potřebujete na to víc času, ale rozhodně má kromě šetrnosti postupu i celou řadu dalších výhod.

Foto Eva Hadová

Kosa za sebou na rozdíl od sekačky nezanechává spoušť v podobě na kaši rozemleté hmoty i se vším živým, co se v dráze pojezdu vyskytne. Pokud je sekána větší zahrada nebo jiná plocha „nakrátko“ benzínovou sekačkou, nutně to vede ke snižování biodiverzity živočichů a rostlin - populace se do další seče nestačí obnovovat a prostor v krátké době opustí. O poznání lépe jsou na tom např. bubnové sekačky, po jejichž práci dokáže alespoň část zvířectva přežít. Jsou logicky využívány pro vyšší porosty na loukách nebo větších zahradách, z čehož vyplývá nižší frekvence zásahů. Z hlediska flóry a opylovačů by bylo vhodné zvážit sekání ploch po částech, aby ty posekané mohly být kolonizovány. Ruční kosení již ze své podstaty podporuje drobné mozaikování travních porostů (nikdy neposečete velkou plochu naráz). Rozmanité jsou i jednotlivé „záseky“. Občas ponechají o něco vyšší pás, občas mohou strhnout i drn. Tohle všechno společně s vypadáváním zralých semen při manipulaci s travní hmotou nebo senem podporuje vzcházení a obnovu bylin.

Další výhodou ručního kosení je nulová hladina hluku a smradlavých emisí. Pohyb s kosou je velmi zdravý. Lehká aerobní činnost s příznivým vlivem na kardiovaskulární systém navíc zpevňuje a posiluje střed těla, zejména šikmé břišní svaly. Údržba a provoz kosy vyžaduje určitou úroveň řemeslné zručnosti, což je v dnešní počítačové době výzva. Tento um ale plně doceníte i v ostatních oblastech. Kosení je estetické a znamená i určité pokračování tradic a odkazu našich předků. Zároveň se nejedná o izolované „muzejní“ řemeslo, ale o činnost za jasným účelem a s jasně pozitivním dopadem. Krom toho, že je to na pohled sexy, sekáči často mluví o určitém meditativním podtextu. Pokud je kosa správně seřízena, sekání není namáhavé a dostanete se do toho správného rytmu (flow), můžete úplně vypnout hlavu. Ve spojení třeba se zajímavým podhorským prostředím je to opravdu zážitek.

Foto Eva Hadová

Ale dost bylo romantiky a pojďme se nyní krátce ohlédnout za kosáckými regionálními akcemi tohoto jara. Již třetím rokem je tímto alternativním způsobem udržována asi půlhektarová louka nedaleko Černíkova. Jedná se víceméně o „experimentální“ plochu, kde jsou aplikovány některé zásady péče a prvky za účelem podpory biodiverzity. Ruční kosení probíhá dvakrát ročně, travní hmota je z porostu odstraňována. Výsledky je možno dobře porovnat se sousedící běžně obhospodařovanou plochou. V sušší části ručně sečené louky se vyskytují některé dnes ne úplně běžné druhy rostlin jako např. vítod, kozí brada nebo jestřábník oranžový. Šetrnější kosení bylo doplněno tvorbou hmyzích hotelů, kamenných snosů a tůně. Kosácké akce na tomto místě se snažíme organizovat tak trochu zážitkovou formou, s příjemným posezením v kruhu podobně smýšlejících lidí a s dobrým jídlem. Tentokrát jsme se zde sešli až druhý týden v červnu, což bylo vzhledem k množství hmoty trochu pozdě. Ale v závislosti na počasí bude moct být druhá seč provedena mozaikově jen ve vzrostlejším porostu, případně úplně vynechána.

Zhruba o týden později jsme se s kosami vypravili do květnatých louček u pivovaru (Pětikolského jezu) a v ul. Švandy dudáka. Zde byly stěžejní rostliny původní směsi většinou v plném květu (viz článek na str. 8), ale bylo třeba omezit bujně rostoucí druhy trav. Přistoupili jsme tedy rovnou k výběrnému způsobu, kdy jsme se snažili ponechat koncentrované ostrůvky bylin a zajímavých formací k dosečení po odkvětu. Mimochodem, tohoto výsledku bychom strojově dosahovali jen stěží. Je nám jasné a z vlastní zkušenosti víme, že veřejností, která již přivykla geometrickým nebo více barevným trvalkovým výsadbám, je tento ne tolik estetický způsob přijímán s rozpaky. My jsme ale toho názoru, že i plochy uprostřed města si trochu divokosti rozhodně zaslouží. A důležité je i hledisko biologické rozmanitosti. I když to tak na první pohled nevypadá, loučky byly plné hmyzího života se zastoupením mnoha skupin opylovačů (jak dokládají přiložené fotografie). A jak už jsme psali v některém z minulých let, obdivujeme proměny rostlinných společenstev v závislosti na počasí a různému načasování sečí. Ještě po čtyřech letech od založení je původní směs funkční a do velké míry dochází k obnově zastoupených druhů.

Pokud vás něco z výše uvedeného zaujalo nebo byste si chtěli ruční kosení vyzkoušet nanečisto, rádi vás přivítáme na některé z budoucích akcí. ***-jj-***

Překopávky

Proč se kácelo na ostrově u Staré řeky?

Zaznamenal jsem dotaz, který se vztahoval k rozsáhlejšímu kácení dřevin v prostoru s katastrálním označením Na Ostrovci (zde). Jedná se o plochu mezi ramenem Staré řeky a řekou Otavou za ČOV východně od Strakonic. Jelikož šlo o proces, resp. správní řízení, kterého byl náš spolek (ZO ČSOP Strakonice) aktivním účastníkem, můžeme některé nejasnosti uvést na pravou míru. Rovněž to byl případ s poměrně zajímavými peripetiemi a také se domníváme, že bez aktivní účasti spolku (tedy veřejnosti) by vše pravděpodobně dopadlo jinak. Je tedy o čem vyprávět.

Předmětné pozemky o celkové rozloze 3,5 hektaru byly v minulosti využívány podnikem Madeta k čerpání vody ze studní. Před 60-70 lety byla na ploše vysázena monokultura topolu kanadského - rychle rostoucí dřeviny pro produkci dřevní hmoty. Po ukončení provozu studní a částečném rozpadu oplocení se z lokality stala příměstská plocha s lehkým nádechem urbexu. Z přírodovědného pohledu se jedná o poměrně zajímavé území s velkým potenciálem do budoucna. Topoly kanadské se dostaly k zenitu své běžné životnosti a monokulturní porost byl postupně „zřeďován“ dalšími druhy vtroušených dřevin - střemchou, javorem mléčem, jasanem, třešní aj. Pokud by se nejednalo o místo, které sousedí s poměrně frekventovanou vycházkovou trasou, a pokud by nebyl zájem majitele pozemku o využití topolového dřeva, došlo by v horizontu nejbližších desítek let k postupnému rozpadu těchto stromů a jejich náhradou jinými druhy lužních dřevin a keřů. Přirozený rozpad letitých dřevin je samozřejmě také doprovázen „zbytky“ ve formě stojících torz nebo padlých kmenů, které jsou důležitými biotopy pro celou škálu živočichů.

Nevhodná náhradní výsadba a invaze netýkavky žláznaté ve východní části ostrova, foto -jj-

Záměr majitele pozemku směřoval však k vykácení stávajícího stromového patra. Jelikož je porost takového charakteru automaticky tzv. významným krajinným prvkem (VKP), mělo by probíhat krom klasického procesu povolování kácení dřevin rostoucích mimo les i řízení o povolení zásahu do VKP. Nejde o klasický les, obvyklé lesnické postupy tedy pro toto místo nejsou použitelné. A to ještě z jednoho zásadního důvodu. Plocha je součástí tzv. územního systému ekologické stability (ÚSES). Konkrétně jde o lokální biocentrum Na Ostrovci, kde návrh opatření sice počítá s obměnou stávajícího porostu topolu kanadského, ale nikoli s kácením celé plochy naráz. Mělo by dojít k postupné obnově kotlíkovou sečí a zejména podporou stávajících a vnášením nových dřevin lužního charakteru. Vše tak, aby byl podpořen mokřadní charakter starého otavského ramene s přirozenou dřevinnou skladbou.

Žádost o kácení celé 3,5 hektaru velké plochy byla námi v rámci místního šetření na konci roku 2022 rozporována a byl navržen kompromis v podobě etapizace kácení do minimálně 4 období. Vzhledem k technologické obtížnosti muselo být ustoupeno od nejšetrnější formy kácení - vý-

běrného způsobu (těžba jednotlivých stromů napříč celým porostem) a bylo povoleno kácení v rámci 1. etapy na zhruba čtvrtině celé plochy - s maximálním možným ponecháním ostatních druhů dřevin a také doupných stromů, torz a ležícího dřeva. Nepříjemností první etapy bylo „nedorozumění“ v podobě nevhodně provedené náhradní výsadby, kdy byla namísto směsi lužních dřevin vsazena zpět monokultura nepůvodního topolu kanadského. Věc byla postoupena k posouzení Krajskému úřadu, ale z důvodu nepřesné formulace v rámci rozhodnutí nebylo shledáno žádné pochybení.

Ponechané stromy v jižní části ostrova jako kostra nového porostu, foto -jj-

Přibližně rok po první žádosti dorazila žádost druhá, a jelikož bylo opět žádáno o kácení celého (zbývajícího) porostu, musel být plánovaný zásah usměrněn do podoby 2. etapy postupné obnovy. Ke kácení byly tentokrát vybrány a v terénu vyznačeny stromy dvou menších ploch o celkové výměře cca 0,9 hektaru (jižní a severní část „ostrova“). Těžba v zimě proběhla, nyní se čeká na provedení náhradní výsadby. Ta by měla být realizována nejpozději rok po kácení. V podmínkách rozhodnutí byl upřesněn její charakter včetně maximálního zastoupení nepůvodního topolu (do 5 %).

Důležitým výstupem obou popsaných řízení a místních šetření je odklad kácení zbývajícího porostu na přibližně polovině původní plochy. Odstranění veškerých letitých dřevin v krátkém časovém horizontu 4 let by podle našeho názoru znamenalo příliš radikální zásah a také částečné porušení podmínek ÚSES. Byl tak vyjednán další kompromis v podobě odkladu zbývajícího zásahu o pět let pro situaci, kdy budou první dvě etapy následovat rok po sobě (což se také stalo). Tento odstup umožní stabilizaci stávajících odtěžených ploch a také větší věkovou a prostorovou diferenciaci celé plochy.

Tříhektarové území je jednak poměrně ukázkovým příkladem rozmanitosti (a určitým způsobem také školou) probíhajících správních řízení k povolování kácení dřevin a také nám ukazuje i spoustu zajímavých ekologických souvislostí.

Kácení na jednolitých plochách o zhruba čtvrtinové výměře celého porostu je z našeho pohledu již poměrně radikálním zásahem. Dochází k výrazné změně podmínek stanoviště (zejména oslunění), což svědčí např. invazivní netýkavce žláznaté. Ta pro sebe zabrala celou plochu po prvním kácení ve východní části lokality, kde chyběly ponechané stromy dalších druhů. Rostlina bude po mnoho let blokovat rozumný rozvoj bylinného a keřového patra. Poněkud rozdílná situace je na ploškách kácených tuto zimu. Porost v této části obsahoval výrazně vyšší podíl vtroušených dřevin, je lépe odcloněn dosud nekácenými vzrostlými topoly a netýkavkou tolik nezarůstá (také proto, že její invaze probíhá z porostu ve východní části ostrova). Na jaře letošního roku se charakter biotopu blížil velmi světlému lužnímu lesu. Ponechané dřeviny jiných druhů budou tvořit kostru nového porostu a v případě vhodné dosadby odpovídajícími stromy tvrdého luhu může vzniknout zajímavé a biologicky hodnotné území povahy lesoparku. Artefakty původní infrastruktury nepůsobí v žádném případě rušivě, naopak vhodně dotvářejí území příměstské zeleně s rekreační funkcí.

Pozůstatky infrastruktury k čerpání vody, foto -jj-

Krom výše uvedených peripetií a výsledků je možné ještě k celému dosavadnímu dění poznamenat následující. Při kácení byl brán ohled na „mimotopolovou“ zeleň a bylo ponecháno i určité množství torz a doupných stromů, což zajistí dostatek vhodných mikrobiotopů pro celou škálu organismů. Přístup žadatele (majitele pozemku) vykazoval běžné vzory podobných případů – malá informovanost, malý zájem zohlednit v postupu zájmy ochrany přírody a také asi určité rozčarování z toho, že i na soukromém pozemku v rámci krajiny musí být dodržovány některé zásady hospodaření. Pro oko nezaujatého pozorovatele se možná jedná „pouze“ o porost podobný lesu, na druhou stranu však existuje celá řada souvislostí, které nemusí běžný člověk z pochopitelných důvodů vnímat. Od toho tu jsou ona proklínaná správní řízení. Jsme rádi, že se alespoň v rámci možností podařilo dosáhnout něčeho, co se dá označit za kompromis, a tato část krajiny v blízkém okolí Strakonic nepodlehla hospodářským zájmům nebo lhostejnosti. ***-jj-***

Střelskohoštický biotop

Pod slovem biotop si zpravidla představujeme spíš místo odlehlé člověku, kde hospodaří příroda a všechno je, jak má být k radosti zdejší fauny.

Občas se zastavím ve Střelských Hošticích a nestačím se divit. Mám na mysli centrum obce. Tam, kde je obchodní dům s prodejnou potravin v přízemí, před ním miniparčík s pár stromy a keři. Naproti obecní úřad, vedle něj kadeřnictví, pizzérie, okénko se zmrzlinou, z druhé strany vedle ještě pošta. A tohle centrum je protínáno velmi rušnou silnicí 1. třídy, kde je pomalu problém přejít mezi auty a bohužel stále větším počtem kamiónů. Hluk, ruch. A čemu se tam vždycky divím? Tomu množství ptactva, které zde sídlí. Člověk by mínil, že se ptáci budou tomuto místu vyhýbat, ale opak je pravdou.

Foto Jiří Wagner

Na nevysokém komínu snad jen 15 m od silnice kralují rok co rok od jara do podzimu čápi, občas zaklapou zobáky, načechrají peří, v létě vyvedou mladé a ruch silnice je nijak nevyvádí z míry. V parčíku vedle silnice cukrují hrdličky, vidím i holuby hřivnáče. Vrabci, další ptačí druh, jsou všudypřítomní, nejvíce halasí v křovíčkách u silnice. Na domech při silnici hnízda jiřiček! Ty jsou neustále v pohybu do hnízda, z hnízda… však to dá sháňku ty mladé uživit. Když se na podzim jiřičky houfují k odletu, je jich pěkné hejno. Lidem z domů ale jiřičky vadí, mají starost o fasády. Nedávno v místech, kde jiřičky lepí svá hnízda, nainstalovali majitelé domů drátěné zábrany. Pravda, jiřičky od těch míst odradili, ale nastalo něco nečekaného. Drátěné zábrany se zalíbily vrabcům, a tak se zde s chutí usídlili. Přinesená stébla, mech, pírka, a kdoví co ještě, v drátech krásně drží, dokonce dávají jindy rozčepýřeným vrabčím hnízdům formu. A hlavně: žádní dravci na ně nemohou! Věžička nedalekého zámku je sídlem hejna zdivočelých domácích holubů. Možná, že bychom těch druhů ptáků našli kolem víc, ale tyhle jsou ty nejnápadnější.

Foto Jiří Wagner

Opakovaně si říkám, jak je možné, že právě tohle rušné místo, člověkem poznamenané, si někteří ptáci tak oblíbili. Snad jsou vysvětlením ty zdejší obchody, možná sem tam nějaký drobek upadne. Druhým vysvětlením, že do tak rušného prostředí se dravci neodváží a ptáci zde vyhledávají bezpečí pro sebe i své potomky. Nevím, nejsem ornitolog. Každopádně mě však tento zvláštní biotop utvrzuje v myšlence, že přírodu lze chránit nejen konzervací míst, ale také vytvářením nových podmínek. To také není nic nového. Ale v těch Hošticích mě udivuje, jak třeba ti ptáci kreativně dovedou využít nových příležitostí. Takových, kde bychom jejich zájem vůbec nečekali. ***Jiří Wagner***

Já chci, já můžu…

Psali jsme o tom už mnohokrát. Současný stav životního prostředí je především výslednicí stovek, tisíců a miliónů našich každodenních spotřebitelských rozhodnutí. Od těch nejdrobnějších po ta závažnější. V tomhle moři nenápadných maličkostí se každá další lehko ztratí. O to těžší je pak na někoho ukázat prstem. Zvlášť když každá z těchto maličkostí je nejen běžná, a tudíž společensky přijímaná, ale také je v mnoha případech tvořitelkou sociálního statutu. Není třeba dodávat, že to často funguje právě tak, kdy destruktivnější věci jsou právě ty vyhledávané – okázalé a v dnešní konzumní společnosti nejvýše hodnocené.

Srdce lidí z branže ochrany přírody pak krvácí, když se v běžném prostoru zhusta řeší ony izolované věci / koupě / události… pouze pohledem jejich vlastností (výhodnosti apod.), ale významné environmentální souvislosti jako by neexistovaly. Každý má rád přírodu a nelíbí se mu, když dochází k její újmě. Naše každodenní spotřebitelské akty, které tuto újmu prokazatelně způsobují, však jako kdyby stály zcela stranou a v jiném časoprostoru. Resp. tyto dvě věci mohou podle většinového mínění existovat zároveň a kvůli malé informovanosti tudíž fakticky nevzniká žádný rozpor.

Mnoho příkladů výše zmíněného přináší sám život. Člověk je nemusí aktivně vyhledávat, stačí se jen účastnit běžných každodenních rozhovorů. Jeden příklad za všechny:

Klasické „sportovní“ rybaření je stále ještě jedním z nejčastějších koníčků převážně

Foto CC0

mužské populace. Když ponechám stranou čistě etický rozměr této kratochvíle (tedy můj osobní názor, že není úplně správné tahat živé cítící bytosti kusem ostrého železa za ústa z vody), ekologické souvislosti budou asi v regionálním rozměru spíše neutrální. Nebyl by to však člověk konzumní, aby každou zábavu nevyhnal do extrému. Dalším stupínkem tohoto hobby jsou tedy každoroční výpravy do nějaké rybářsky exotické země. V evropském kontextu nejčastěji do Norska. To je země se zachovalou přírodou, relativně dostupná a rybářsky atraktivní s velkým nádechem divokosti. Není divu, že výlety za sportovním rybařením do Norska mají punc alternativní zážitkové dovolené a jsou většinovou společností přijímány s určitým obdivem.

Pojďme se však na to podívat trochu blíže. Opravdovým a dosud neprofláklým rybářským rájem bylo Norsko určitě v devadesátých letech, kdy neexistovala žádná regulace vývozu úlovků. Na druhou stranu však v té době byla taková dovolená zatím pro hrstku nadšenců. Vše do té doby, než se to rozkřiklo a rybaření na severu se stalo statusovou (nejen rybářskou) značkou. Ze svého blízkého i vzdálenějšího okolí vím, že za oponou romantiky byly takové výpravy ve znamení alkoholu a velkých aut, které mohly pojmout hodně ryb. A také hodně toho alkoholu. Stačí si asi domyslet, jaké další následky takových kořistnických výprav po sobě (nejen) český turista zanechá. Norská vláda na vzrůstající oblibu jejich země rybářskými nadšenci zareagovala ustavením vývozních kvót na rybí úlovky. V posledních letech se tato regulace pohybuje např. kolem 15-20 kg filet 2x do roka z registrovaných kempů. Ne že by to bylo málo, ale podobná nařízení možná odfiltrovala ty nejhorší způsoby drancování nevinnými zájezdy. Není tedy žádným překvapením, že zážitkuchtiví rybáři začali hledat alternativy. A dopomohla tomu i zvyšující se pohodlnost. Novinkou je tedy „na ryby do Norska letecky“. Pokud se vejdete do váhového limitu zavazadla daného leteckou společností, můžete si odvézt i kvótou povolený objem ryb.

Abychom byli zcela spravedliví. Není možné tvrdit, že regulované objemy ryb mohou pomoci s řešením celé situace nebo že by snad pomohly zmírňovat širší environmentální dopady – zejména zhoršující se stav moří a rybích populací. Pokud bychom věřili dodržování kvót, objem úlovků sportovního rybolovu se pohybuje v řádu jednotek procent kvót komerčních rybářů v norských vodách. Na tuto a podobné druhy zábavy je třeba upozorňovat optikou na první pohled nevinné kratochvíle, která je ale od A do Z škodlivá. Individuální nebo lehce skupinová automobilová přeprava na několik tisíc kilometrů (nebo v horším případě to samé letecky), vytěžování dosud relativně málo poznamenaných ekosystémů a podpora dalšího rozvoje turistické infrastruktury v těchto oblastech. A to vše jako příklad „alternativní“ dovolené s nádechem přírodomileckého rybaření v kulisách divočiny.

Rozhodně netvrdím, že rybaření v Norsku stojí za environmentálním rozvratem evropské přírody. Je to jenom jeden z mnoha příkladů aktivit, u kterých stačí, aby byly splněny dvě hlavní podmínky. Já chci a já můžu. Nikdo se vás nikdy na nic jiného ptát nebude. ***-jj-***

Objevy detektiva Ledňáčka

Představte si malé zvířátko podobné myšce, ale patřící do úplně jiné rodiny – mezi hmyzožravce. To znamená například k ježkovi nebo ke krtkovi. Jim se podobá hlavně tím, že má také tak legračně protažený čenich a že se živí drobnými živočichy. Jmenuje se rejsek. Žije samotářsky, nevytváří kolonie a své území si střeží. Dokáže jej statečně hájit a i jinak je hodně bojovný. Když je v úzkých, zaútočí i na člověka a jeho kousnutí je bolestivé. Ve slinách rejska je dokonce obsažený jed. Nás jím neotráví, ale kořist dokáže znehybnit. Uloví proto i poměrně velké tvory, třeba žábu nebo hada. A umí si podobně jako třeba krtek nechávat paralyzované živočichy do zásoby.

Existuje přes 300 druhů rejsků, ale nám stačí si pamatovat rejska obecného, běžného obyvatele našich lesů, zahrad, luk, polí, parků… Detektiv Ledňáček se s ním moc nevídá, protože to by si na něj musel počíhat nejlépe v noci. Může ho ale zastihnout i ve dne, a to nejspíš jen na kratičkou chvilku. Rejsek je totiž neposeda, pořád někam spěchá. Pohyblivým čumáčkem ohledává, co by kde ulovil, a i když něco sežere každou chvíli, tak jako tak má hlad i dál a musí se snažit najít další potravu. Za den toho sní skoro tolik, kolik sám váží. Nebo dokonce i víc.

Je to tím, že má mimořádně rychlou látkovou výměnu. Jeho srdíčko tepe zběsilou rychlostí 700 až 1200 úderů za minutu. A protože si nedokáže vytvářet dostatečnou zásobu živin na zimu, je aktivní po celý rok.

Příroda mu v zimě pomáhá hodně zvláštním způsobem – aby toho nemusel v tomto nehostinném období tolik nalovit, je vybavený schopností zmenšit svou lebku, páteř i orgány a stát se díky tomu menším zvířetem s menší spotřebou. Na jaře se potom zase vrátí ke své původní velikosti, jako by se nic nedělo! Díky přizpůsobivosti své kostry má navíc schopnost se protáhnout i velmi úzkými škvírami.

Stává se, že predátor rejska uloví, ale nechá jej ležet na zemi, foto -ah-

Rejsek při lovu vydává zvláštní vysoký zvuk (viz ukázka např. zde). Má výborný čich a sluch, ale i tak si pomáhá echolokací, podobně jako to dělá netopýr. Dokáže najít i takové živočichy, kteří jsou zahrabáni více než 10 cm pod zemí. A aby se sám nestal něčí kořistí, odpuzuje predátory nepříjemným pachem. Na některé to funguje, na jiné ne. Zvláště některé sovy si na rejskovi přece jenom pochutnají. O tom svědčí obsah jejich vývržků. Jiné jej sice uloví, ale zahodí. Podobně to často udělají i jiní predátoři, třeba lasice, lišky, zdivočelé kočky... Proto můžeme najít mrtvého rejska, který není ani přejetý autem, ani roztrhaný ani jinak nápadně zraněný. A víte, že rejsek snadno zahyne i jen leknutím? Stává se, že je nalezen mrtvý vedle myší pasti, sklapnuté naprázdno. Past jej nechytila, ale zabil jej náhlý silný zvuk.

Rejskové se vyvinuli před 45 miliony let a po celou tu dobu si dovedou svou existenci uhájit. Patří dokonce k našim nejhojnějším savcům. Internetová encyklopedie Wikipedie uvádí početnost i přes 30 jedinců na jeden hektar. Na pohled jsou roztomilí, a když je ukážete dětem třeba na počítači v některém z videí nabízených internetem, určitě se jim budou líbit. Zvlášť legrační jsou snímky s mláďaty natočenými v zajetí (viz např. zde) nebo s exotickými druhy (třeba z Afriky, viz zde).

Můžete si pak popovídat o tom, jak někdo pokládá rejsky za užitečné (protože žerou ponravy, slimáky, myši apod.), někdo naopak za škodlivé. Obtěžují zápachem, mohou se dostat k uskladněným potravinám, rozrývají pečlivě udržované trávníky…

I když už toho bylo řečeno hodně, detektiv Ledňáček má pro vás ještě své obvyklé tři otázky:

- Pro dospělé: Jakého věku se rejsci dožívají? Kolik mláďat mají za jeden rok?
- Pro rodiče vědecky založených školáků: V knížce J. D. Dmitrijeva „Savci známí i neznámí, lovení, chránění“ se uvádí, kolikrát za den se rejsek probudí a zase usne. Dokážete odhadnout, jak často dobu aktivity a odpočinku střídá? A je to stejné u všech druhů?
- Pro rodiny s batolaty: Malé děti si s oblibou hrají na vláček. A víte, že něco podobného můžeme pozorovat i u rejsků? Proč to dělají? A jak to vypadá?

Odpovědi najdete na straně 13. ***-ah-***

Ekošpeky - 10. Elektrokola, elektrokoloběžky

Dnešní díl seriálu se bude věnovat jedné populární záležitosti. Ta není ekošpekem ze své podstaty, ale stává se jím převažujícím způsobem používání. Některé důležité údaje a souvislosti byly zveřejněny v posledním čísle časopisu Sedmá generace, které bylo věnováno elektromobilitě. I když má téma elektrokol a elektrokoloběžek zajímavé další konotace, budeme se v tomto rozboru věnovat zejména environmentálním souvislostem a nakousneme některé jiné (sociologické a dopravní), které s dopady na životní prostředí úzce souvisejí. Stranou pak ponecháme stránku bezpečnostní.

Svými propagátory jsou tyto dopravní prostředky prezentovány jako moderní a ekologický způsob přepravy - zejména ve městech a na jiné kratší vzdálenosti. Jejich bouřlivý rozvoj jde ruku v ruce s rozmachem elektromobilů. Oba sektory jsou pak do určité míry provázány surovinově (zejména prostřednictvím akumulátorů). Zároveň jsou elektrokola a elektrokoloběžky představovány jakožto jeden ze způsobů boje proti emisím skleníkových plynů; jsou uváděny jako bezemisní dopravní prostředek. Jak tomu však doopravdy je s tímto způsobem dopravy a jeho dopady na životní prostředí?

Tuto otázku je možné zodpovědět v několika různých rovinách. První z nich je surovinová náročnost. E-kola a e-koloběžky se vyrábějí za použití velkého množství hliníku, oceli a zejména problematického lithia pro výrobu baterií. Dopady se tedy neliší od elektroaut, rozhodující je samozřejmě zlomková váha. Pokud by byly využívány jako náhrada aut, dokázaly by v ekologické stopě výroby zvítězit na plné čáře. Ale to samozřejmě není tak jednoduché. Dalším důležitým pohledem jsou emise při provozu. Nejsou samozřejmě nulové, ale odpovídají spotřebě energie pro dobíjení a odvíjejí se od převažujícího způsobu výroby elektřiny (u nás ještě stále z většiny fosilní). Spotřeba elektrokola při maximální asistenci se pohybuje mezi 5-15 Wh/km. Pro elektrokoloběžku platí zhruba stejné rozmezí. Pro plnou kapacitu nabití elektrokola jsou udávány objemy energie do 1 kWh, u e-koloběžky ještě méně.

Absolutní dojezdy se pak odvíjejí od kapacity baterií, hmotnosti jezdce, náročnosti terénu a u e-kol i od míry asistence. Spotřeba elektřiny tedy není nijak dramatická. Na druhou stranu po započtení emisí z výroby už se při propočtech pohybujeme s uhlíkovou stopou na úrovni hromadných dopravních prostředků, někdy i výše.

Pro ekologickou šetrnost je však zcela rozhodující něco úplně jiného. A to, za jaký jiný způsob přepravy je e-kolo nebo e-koloběžka alternativou. A tady už to s tou šetrností není tak růžové, jak nám výrobci a prodejci tvrdí. A souvisí to úzce s naší náturou, ne s principy elektromobility jako takovými. Pokud bychom na tyto individuální dopravní prostředky přesedlávali z aut, byla by úspora jednoznačná. To se však podle mnohých studií děje spíše v okrajové míře. Podle dotazníkového šetření z Curychu je e-koloběžkou nahrazována nejčastěji cesta do práce pěšky, na kole nebo hromadnou dopravou. Druhou oblastí je pak rekreace a zábava, kdy jsou zejména e-kola používána pro zážitkové a pohodlné výletování, nikoli jako klasický dopravní prostředek z bodu A do bodu B. Tyto dva fenomény jsou pozorovatelné i napříč českými městy a oblíbenými turistickými destinacemi (Šumava, Třeboňsko…). Pomocný nebo úplný pohon elektromotoru by napovídal, že jsou tyto prostředky vyhledávány třeba skupinou starších lidí, kterým už docházejí síly, ale nechtějí se vzdát tohoto způsobu cestování. Osobně však spatřuji za řídítky elektrokol a elektrokoloběžek spíše mladší lidi v plné síle, kteří by ušlapali klasické kolo stejně dobře, a ještě tak touto náhradou ubírají sami sobě na zdravotních benefitech. Není třeba pochybovat nad tím, že to všechno tak nějak souvisí se vzrůstající pohodlností současné společnosti.

Foto CC0

A k tomuto trendu je možné přidat ještě jeden mechanismus. Prostřednictvím vzrůstající obliby e-kol a e-koloběžek dochází k extrémnímu nárůstu návštěvnosti některých turistických bodů v asfaltem zprovozněné krajině (nejčastěji na území národních parků). Pokud by se jednalo o turisty, kteří se na místo nejsou schopni dopravit vlastními silami, dalo by se to pochopit, ale opět z vlastní zkušenosti je nutné říct, že většinou jde o jedince, kteří si tímto způsobem pouze usnadňují dosažení náročnějších horských poloh. S tím vším samozřejmě souvisí i rozvoj další turistické infrastruktury (půjčovny elektroprostředků atd.). V některých destinacích jsou elektrocyklisté poslední kapkou do přetékajícího poháru overturismu.

Závěr je tedy takový jako u mnohého dalšího. Vynález je to opravdu prospěšný a za určitých okolností může být i příspěvkem k ekologicky šetrnějšímu žití. Z velké části případů je však deformován převažujícím proudem hledání pohodlí za každou cenu.

Napadá vás nějaký další ekošpek? Podělte se s námi. ***-jj-***

Koukol, poháňka, úročník, sluncovka…

Co myslíte, viděli jste někdy na vlastní oči květinu jménem koukol polní? Z knížek nebo písniček ji jistě znáte, z přírodopisu také, ale v krajině se s ní nepotkáte. Což je vlastně dobře, protože dříve rostla v obilí a její jedovatá semena dozrávala ve stejné době jako úroda. Byla sklízena spolu s obilkami a nechtěně i konzumována. Důsledné čištění osiva tomu zamezilo, a tak se koukol už jen tu a tam pěstuje pro okrasu. A tím se dostáváme zpátky k otázce, jestli jste jeho úhledný fialový květ viděli. Je to totiž letos u nás ve Strakonicích dost dobře možné, jen jste o tom asi nevěděli. Splynul vám s jinými rostlinami při obhlížení květnaté loučky u DDM. Ale byl tam na několika místech, a to i při samém kraji u chodníku.

Koukol polní, foto Vilém Hrdlička

Spolu s ním jste mohli obdivovat spoustu jiných lučních druhů. Byla to opravdu hezká podívaná a pořád ještě je. Zajímavé bylo samozřejmě i pozorování ostatních strakonických louček a porovnávání výsledků s minulými roky. Možná si pamatujete, že v loňském červencovém Kompostu jsme uvedli seznam druhů zaslaných Evou Legátovou (viz zde). Spolu s Evou jsme se tentokrát vydali na průzkum při schůzce Ledňáčků ve čtvrtek 6. 6. a mimo tohoto dne i mnohokrát jen tak každý sám, při cestách městem. Je to hezké dobrodružství, všímat si, jak tato malá území žijí a mění se.

Následující seznam známých nebo i cize a podivně znějících názvů rostlin a některých pozorovaných živočichů, pořízený opět Evou, se týká období začátku června. Od té doby vykvetly některé další druhy. 20. 6. byla část rostlin ručně pokosena, část ponechána (viz článek na str. 2). A jsme samozřejmě zvědaví, jak to bude dál… ***-ah-***

Loučka u DDM:

- rmen barvířský, řebříček obecný, sluncovka, štírovník růžkatý, večernice vonná, čer-

nucha, chrpa, koukol polní, úročník bolhoj, len, mochna plazivá, rmen rolní, vičenec, mrkev obecná, měsíček lékařský

- očnatka rezavá

Loučky u pivovaru (u Pětikolského jezu):

- štírovník růžkatý, ovsík vyvýšený, svízel bílý, hvozdík kartouzek, krvavec toten, chrastavec rolní, silenka nadmutá, trojštět žlutavý, dobromysl, poháňka hřebenitá, mochna přímá, mochna stříbrná, vikev huňatá, chrpa modrá, vičenec setý, srha říznačka, hrachor luční, škarda dvouletá, pilát lékařský, třezalka, sveřep měkký, lipnice luční, kostřava, kopretina, jetel pochybný, jetel luční, jetel plazivý, bojínek luční, měrnice černá, řebříček obecný, rmen barvířský, jílek vytrvalý, pcháč oset, tolice dětelová, tužebník jilmový, chrpa čekánek, popenec obecný, úročník bolhoj, mateřídouška, psárka luční

- krytohlav, modrásek, "vlnařka": smolanka skvrnitá (pozorováno i páření) ***Eva Legátová***

Tmavoskvrnka rožcová

Tmavoskvrnka rožcová (*Panemeria tenebrata*) s rozpětím křídel 16-18 mm připomíná spíše zavíječe než zástupce čeledi můrovitých (*Noctuidae*), kam patří. Tmavoskvrnky (*Metoponiinae*) zahrnují malé druhy s denní i noční aktivitou. V ČR se vyskytují 3 druhy. Dospělci tmavoskvrnky rožcové létají od konce dubna do poloviny června. Najdeme je na loukách, stepích, pasekách, mýtinách, lesních okrajích a v zahradách a parcích. Zelené housenky se od června do července živí květy a nezralými tobolkami rožců a ptačinců. Přezimují kukly. Letos jsem viděla první tmavoskvrnku rožcovou 27. 4. a pak 1. 5., pokaždé uletěla. 4. 5. se však v Chanovicích nechala vyfotit přesně podle mého přání. Asi se nejedná o vzácného motýla, ale svou drobnou velikostí může unikat pozornosti. Housenku se mi zatím najít nepodařilo. ***Eva Legátová***

Foto Eva Legátová

Použitá literatura:

MACEK, J., DVOŘÁK, J., TRAXLER, L., ČERVENKA, V.: Atlas Motýli a housenky střední Evropy. Noční motýli II., Academia, Praha 2008.

Večer s dokumentem - 125. díl – Ohrožená Amazonie

Minicyklus České televize Ohrožená Amazonie je počinem cestovatele, přírodovědce a malíře Jana Dungela, a jak už název napovídá, je kombinací cestopisu a environmentálního dokumentu. Po zhlédnutí všech tří dílů je možno říci, že však cestovatelská složka víceméně převládá, což je možná trochu škoda. Příroda Jižní Ameriky je již dlouhou dobu zkoušena hospodářskými zájmy nejrůznějších skupin a podrobnější rozbor by určitě nebyl od věci. Zvlášť když jsou známy i úzké souvislosti mezi spotřebitelskými návyky západního světa (tedy nás) a poškozováním Amazonie.

Dokumentární sérii se nedá upřít kvalitní a možná i trochu netradiční filmařské zpracování, přírodovědná odbornost pana Dungela a informační hodnota filmů. V anotacích k dokumentu je avizováno svědectví o alarmujících proměnách Amazonie, které je však dle mého názoru dost upozaděno snahou přece jenom zachytit v první řadě co možná nejvíce přírodních a zeměpisných zajímavostí. Navíc až příliš smířlivý (i když pochopitelný) autorův přístup k místním komunitám, které rovněž svou měrou přispívají k rozsáhlé destrukci ekosystémů, přidává další naléhavé otázky**.** Stejně jako to, jestli každoroční letecký výlet přes půl světa v době klimatického rozvratu a propagace zatím člověkem víceméně nedotčených oblastí může být vykompenzováno přírodovědně-environmentální činností. Není přece jen stěžejním hybatelem negativních změn hospodářský nebo třeba i turistický tlak západu v této oblasti?

1) Andy

První díl série se věnuje především západnímu pobřeží jihoamerického kontinentu a horským a podhorským oblastem And. Jedním z nejcennějších ekosystémů kontinentu jsou mangrovové pobřežní porosty, které se pod vlivem člověka zmenšily ze své původní rozlohy na čtvrtinu. Na vině je kromě jiného i chov krevet. Krása horských pralesů je reprezentována rezervací Otonga v Ekvádoru. Zde je z jedné strany vykupován les neziskovými organizacemi za zvuků motorových pil, které se do něj zakousávají ze strany druhé - hlavně z důvodu vytváření pastvin pro chov hovězího dobytka. Zachycen je např. endemit oblasti tukan modrý nebo opice vřešťani. Ti se kvůli tlaku zemědělců musejí přesouvat do vyšších nadmořských výšek, kde jejich populace postupně slábnou. Přesto všechno místní i zahraniční dobrovolníci spatřují příležitost v rozvoji turistického ruchu, který by mohl poskytnout pastevcům kvalitní pracovní příležitost bez nutnosti záboru další půdy. Dokument tímto způsobem na několika místech akcentuje nezbytnost zapojení místní komunity do veškerých ochranářských aktivit.

2) Mokřady

Druhá epizoda představuje jihozápadní a severní okraj Amazonie v podobě

nejrozsáhlejšího zaplavovaného území na světě - Pantanal a oblast vlhkých savan Llanos. Dokument popisuje další ikonický střet lidských zájmů s divokou přírodou. Dříve běžný výskyt jaguára již delší dobu koliduje opět s farmáři chovajícími skot a rozšiřujícími své pastviny na úkor přirozeného prostředí této šelmy. Ochraně zvířat se daří v rezervacích v rámci galeriových lesů na březích řek a samozřejmě i díky přesunu zájmů chovatelů do oblasti ekoturismu. Na druhou stranu film zachycuje i negativní podtext takového procesu, kdy jaguáři jako zcela habituovaná zvířata s minimem původní plachosti pózují davům turistů na loďkách. V oblasti Llanos jsou pak okem objektivu zachyceny další přírodní klenoty - sladkovodní delfínovci, ibis červený, krokodýl orinocký nebo největší leknín světa viktorie královská.

3) Amazonie

Poslední díl trilogie se věnuje samotnému amazonskému pralesu. Tedy tomu, co z něj zbývá. A snímek se bohužel nevyhýbá některým klišé. Podobně jako rybář Jakub Vágner v dokumentu Ještě než zmizí (viz Kompost č. 3/2023) následují tvůrci filmu domorodý ekvádorský kmen Waorani. Skoro jak přes kopírák můžeme sledovat rádoby autentický styl života v divočině s nezbytnými ingrediencemi, jako je např. výroba otrávených hrotů do foukačky. Opět těžko soudit, nakolik je asimilace těchto posledních střípků původních obyvatel západním světem přímým důsledkem turistického zájmu, nebo celkově bouřlivou globalizací a destrukcí celé oblasti. Každopádně pokusy o zachycení romantiky původních jihoamerických kultur vyznívají poněkud tragikomicky. Jan Dungel se snaží stísněnou atmosféru zcela nezakrývat a na závěr série připojuje záběr na ropné rafinérie s hořícími ohni uprostřed lesa. Stačí to však na vykreslení celé situace? Myslím si, že ne. Největší příčinou odlesňování Amazonie je totiž vytváření plantáží pro pěstování krmné sóji pro hospodářská zvířata po celém světě. A to v dokumentu nezaznívá ani jednou.

Když však odmyslíme všechny tyto výtky, stojí všechny tři epizody určitě za zhlédnutí. Dovedu si totiž představit, že hlavní motivací bylo již dále neprohlubovat environmentální žal nad zkázou tohohle místa, ale ukázat, že je zde ještě pořád dost krásného, za co stojí dále bojovat. Minisérie Ohrožená Amazonie je k dispozici zde. ***-jj-***

Pozvánky - červenec 2024

Pobočka ŠK Za Parkem zve:

Pondělní zastavení

PO 15. 7. Setkání s literaturou, tentokrát **s poezií ukolébavek.** Od 16:00, pobočka Za Parkem.

Přírodovědný výlet do okolí Protivína

SO 20. 7. Sraz v 7:40 před nádražím ČD. V 7:54 jede vlak **do Skal**. Půjdeme po zpevněných stezkách a terénem **do Myšence a Protivína** (cca 15 km). Odtud jede vlak např. v 15:26. Uvidíme mj. přírodní památky **Klokočínská olšina, Klokočínské louky a Myšenecká slunce**.

Bližší informace:
Pobočka Šmidingerovy knihovny Za Parkem, Husova č. 380, Strakonice. Otevřeno PO a ČT 13–18, ST 8–12 hod. **Ve dnech 1. 7. – 4. 7. bude na pobočce zavřeno** (dovolená). Kontakt: 380 422 720, eliska.buckova@knih-st.cz. ***-ah-***

Drobné smetí

Dánsko zavede uhlíkovou daň pro farmáře

Stane se tak první evropskou zemí, kde bude tato daň zavedena. Poplatek by měl řešit vysoké emise především živočišné výroby. Více se dočtete zde.

Evropský zákon o obnově přírody byl kompletně schválen

Velmi důležitý předpis absolvoval poslední krok nutný k tomu, aby mohl začít platit. Měl by přispět k ochraně evropské přírody obnovou poničených ekosystémů. Více viz zde.

MŽP připravilo experiment, při kterém sledovalo cestu PET lahví

Skutečným osudem PET lahví po vhození do žlutého kontejneru se zabýval pokus, který byl nejvíce zpochybňován odpůrci chystaného zálohovaného systému. Jak experiment dopadl, to se dočtete zde. ***-jj-***

Literární okno

Červencové květy Jirky Wagnera

Moje babičky, jako všechny babičky v těch časech, měly na plotně konvici, v níž se vařila cikorková káva neboli cikorka. Vonívala letním večerem. Hrnek cikorkové kávy a k tomu nějaká houska, k večeři to tenkrát stačilo. Dnešní děti už asi ani nevědí, co to ta cikorka byla: pražený kořen čekanky (latinsky cichorium), náhražková káva, vynález 18. století. A tak mi dovolte, abych z těch červencových květů vybral právě čekanku. Neboť krom užitku je i nádhernou květinou léta s blankytně modrými květy. Až metr vysoká, nenáročná trvalka, odolná, sucho ji nezdolá, houževnatá. Z dětství znám pověst o čekance: malá holčička čekala v zimě u cesty na tatínka. Nedočkala se, zmrzla. A příští rok na tom místě vyrostla květina jménem čekanka. Na okrajích cest a na podobných místech v létě čekanku nejsnáze najdete. A jedna zajímavost: čekanka rozvírá květy jen na slunci a jen dopoledne. Jinak jsou zavřené.

S tím výskytem u cest to české jméno čekanky souvisí. Jako by tato květina stále na někoho čekala.

Foto Jiří Wagner

(začátek prázdnin)

SLUNCE V NÁRUČÍ
den bere.
Voda šplouchne.
Moucha probzučí.

KVĚT SLUNEČNICE
není sám.
Stále
někoho hostí.

JEČMEN DOZRÁVÁ.
Čáp v jarovských loukách sám
večer postává.

DNES ČÍM DÁL VÍCE
modra:
nebe a čekanky
u silnice.

(podoba)

CO V SOBĚ TAJÍ
oblaka letní?
Tajemství
hor Himalájí.

Klima je příležitost

„Co kdyby byl příběh o změně klimatu, který vyprávíme, příběhem o příležitosti? O příležitosti opravit náš vztah se Zemí a usměrnit naše společnosti tak, abychom nejenom uchovali naše ekosystémy, ale také zlepšili naše životy?“

Minulý měsíc jsme představili tiživou publikaci Neobyvatelná Země (viz zde). Tentokrát zůstaneme rovněž u tématu klimatické změny, ale ukážeme si, kterak se o něm dá napsat kniha naprosto rozdílně. Ne snad, že jedna by měla být pravdivější než druhá (žádná z nich si určitě nevymýšlí), ale pokud je pro vás čtení o různých formách klimatického rozvratu příliš depresivní, určitě doporučuji tu pod velmi vystihujícím názvem Klima je příležitost. Se-

stavil ji odborník na environmentální vzdělávání Petr Daniš a myslím si, že se mu povedlo to, o čem celá řada zahraničních autorů jenom sní. Představit téma globální klimatické změny sice naléhavým, ale zároveň srozumitelným a povzbudivým způsobem. Místy vám možná text bude připadat jako utopie, ale jak už se tak říká - kdyby se podařila jen polovina z toho, co je uvedeno jako možné způsoby řešení klimatické krize, mohli bychom doufat v o dost lepší vyhlídky. Je to velmi záživné a při všech těch apokalyptických vizích i osvěžující čtení. A styl textu vlastně koresponduje s nejčastějšími návrhy pro vyrovnávání se s environmentálním žalem - změnit alespoň něco malého a konkrétního, co ve svém životě a okolí dokážeme.

Kniha je rozdělena do dvou částí. A) **Co musíme udělat společně.** Tato část rozebírá hospodářská a společenská odvětví a poodhaluje systémové změny. A to nejen z toho pohledu, co je nutné provést, ale hlavně z toho, co už nyní probíhá a do čeho se můžeme zapojit. B) **Co může udělat každý z nás.** Kratší druhá část víceméně doplňuje tu první a ve srozumitelných heslech nabízí praktické aplikace do našich každodenních životů.

Ač se to nezdá, autorovi se podařilo něco mimořádného. Na necelých dvou stovkách stran sepsal stručný návod toho, co bychom měli udělat, abychom tuhle prozatím největší výzvu naší historie zvládli. A to ani zdaleka ne souborem krutých omezení ve stylu „zpátky na stromy“. Přesně naopak. Mělo by se jednat o využití toho nejlepšího, čeho jsme zatím dosáhli, ve prospěch nadějnější budoucnosti. A co je možná skryté za oponou - řešením klimatické krize bychom mohli přispět i k řešení dalších civilizačních otazníků - potravinové krize, společenských nerovností, úbytku biodiverzity… Je však jasné, že půjde o poměrně hlubokou transformaci, a to na úrovni technologií, ekonomiky a také myšlení a morálky. Seznam k odškrtávání je na stole. Jediné, co chybí, je celospolečenský zájem a politická vůle.

1) **Naším cílem je čistá nula**. Zde se dočtete, proč je tak důležité dosáhnout tzv. uhlíkové neutrality. Co to znamená, jak k tomu máme nakročeno a kterých oblastí našeho života by se to mělo týkat nejvíce. Spousta zemí bere cestu za čistou nulou jako závod, což je určitě dobře, protože se tak nastavuje laťka těm dalším. Není novinkou a překvapením, že ČR je minimálně v evropském rámci na chvostu a místo progresivního postoje na sebe spíš vzala roli potížisty a teď už možná i energetického skanzenu. Koláčový graf globálních emisí skleníkových plynů podle sektorů nabízí následující čísla: 43 % energetika, 21 % průmysl, 16 % zemědělství, 14 % doprava a 6 % změny ve využití krajiny. Není to pořadí; řešit musíme vše naráz. Ale vodítka jsou zřejmá.

2) **Vyrábíme čistou energii**. *„Pochopitelně cena není hlavním důvodem, proč bychom měli maximálně vsadit na obnovitelné zdroje energie. Spíše je tomu tak, že cena postupně přestává být důvodem, proč bychom to udělat neměli.“* Kapitola si všímá nejen dramaticky klesající ceny obnovitelných zdrojů v porovnání s těmi fosilními. Odpoví i na otázku, čím nahradíme doslužující a odmítané špinavé zdroje a co budeme dělat, když nebude zrovna svítit slunce, ani foukat vítr. Jakou roli v tom hraje Čína a ruská agrese? I přesto, že je dosud fosilní průmysl dotován částkami na úrovni neuvěřitelných 7 % světového HDP, již nyní stojíme na prahu energetického zlomu díky energii ze slunce a větru. Je jen otázkou, kdy přesně a jak rychle k tomu dojde.

3) **Elektrifikujeme dopravu.** Zde se dozvíte, že i když už je bezemisní nebo nízkoemisní doprava na dosah, čeká nás ještě poměrně dlouhá cesta. Jak je to s těmi diskutovanými elektromobily nebo auty na vodík? A co kamiony, letadla a lodě? Jedna věc je jistá - není třeba jen vyřešit to, čím budeme jezdit, ale také, jak budeme k dopravě přistupovat. Protože vyměnit jeden druh auta za jiný, to skutečně není úplným řešením.

4) **Půl planety přírodě.** Tato část úzce souvisí s tou následující o zemědělství, ale také s tím, že chránit stávající ekosystémy pro uchování biodiverzity zkrátka nebude stačit. Obnova ekosystémů (především divokých lesů) je také jedna z mála možností, kterak zvrátit klimatickou bilanci formou přímého odčerpávání CO_2 z atmosféry.

5) **Vyřešíme jídlo.** Podle mého nejpovedenější a nejúdernější část knihy. Vyvrací častý mýtus, že nebudeme mít dost prostoru k vypěstování potravy pro rostoucí světovou populaci. Stěžejní je nehorázné plýtvání prostřednictvím naprosto nehospodárné živočišné výroby, která blokuje převažující část zemědělských ploch světa pěstováním krmiv, a navíc vytváří tlak na destrukci dalších ekosystémů. *„Chov dobytka zabírá 83 % zemědělské půdy na světě, a přitom vytváří jen 18 % světového přísunu kalorií. Kdyby každý obyvatel Země jedl tolik masa a dalších živočišných pro-*

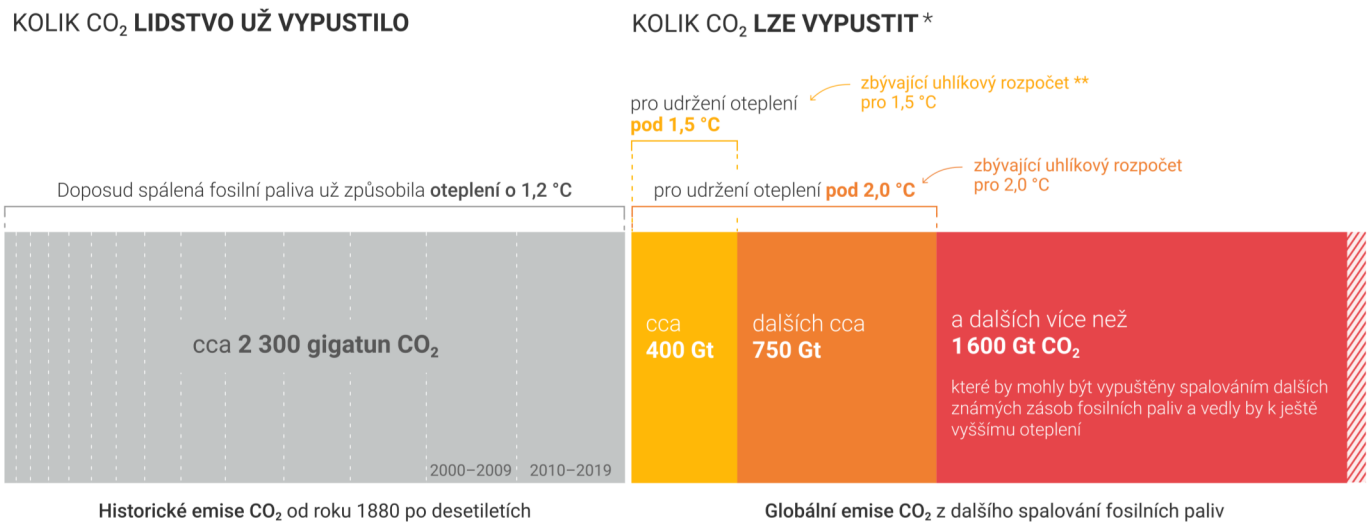

Graf globálního uhlíkového rozpočtu, zdroj: https://faktaoklimatu.cz/

duktů jako průměrný Čech, museli bychom zabrat polovinu veškeré zbývající půdy na naší planetě využitelné pro zemědělství, vykácet pralesy, spásat stepi a savany, vysušit další mokřady - a rozloučit se skoro se všemi rostlinnými a živočišnými druhy, které je dnes obývají. Živočišná produkce je hlavním viníkem úbytku suchozemských přírodních ekosystémů.“ Kolik světové půdy bychom získali, kdybychom výrazněji změnili své jídelníčky směrem ke zdravější rostlinné stravě? Tolik, že bychom pomalu nevěděli, co s ní.

6) **Proměníme průmysl.** Věděli jste, že výroba železa má na svědomí 7 % globálních emisí, výroba cementu 5 %, plastu 4,5 % a textilu mezi 3-10 %? Priority pro průmysl jsou tedy jasné a mnohé z toho už je v řešení, jak se dočtete v této pasáži.

7) **Odebíráme uhlík.** Co jsou to offsety? A jak funguje průmyslové odebírání uhlíku z atmosféry? Je to řešení, nebo se jedná o další technokratický sen? Faktem je, že je tento způsob zatím příliš drahý. Zachytávání CO_2 obnovou ekosystémů má pořád zlomkové náklady, a navíc i celou řadu dalších benefitů.

8) **Inovujeme a investujeme do lepšího světa.** Zde se bude autor možná rozcházet s názorovým proudem, podle kterého je za rozvrat ekologické rovnováhy zodpovědný zejména kapitalismus. Na konkrétních příkladech ukazuje, jak je část světových zisků přelévána prostřednictvím investorů i některých miliardářů do zelených technologií a dalších klimaticky přínosných oblastí.

9) **Měníme politiku a pravidla hry**. Kapitola k nenáviděným, ale asi nezbytným politickým souvislostem. Co už se podařilo a co nás ještě čeká? Co dokáží s uhlíkovou bilancí udělat emisní povolenky?

10) **Síla hnutí**. Jaká je v tom všem role občanské angažovanosti?

Tuhle knihu si určitě přečtěte. Pomůže vám najít záchytný bod v rozbouřeném moři nejen samotné klimatické krize, ale i informací, které kolem ní protékají. Je k dispozici ve fondu ŠK. ***-jj-***

Listovka

Objevy detektiva Ledňáčka - odpovědi

- Rejsek žije asi tak 14 měsíců. Mláďat mívá 5-7. Za rok se stačí rozmnožit jednou nebo dvakrát, ale někdy i třikrát nebo čtyřikrát.

- Některé druhy rejsků vystřídají dobu lovu a spánku za den 10-15 krát. Ale třeba rejsek nejmenší má den rozdělený ještě na více částí, a to 78!

- Mladí rejskové se někdy drží jeden druhého, a to ústy za kořen ocasu. Vypadají jako vagónky připojené za maminku – lokomotivu (viz video např. zde). Není to u nich hra jako u dětí, ale osvědčený způsob pohybu, při kterém se tak snadno neztratí. A ještě je to rychlé, protože rejsci si podobně jako třeba myši vytvářejí na svém území pohodlné cestičky. Když se řetěz přetrhne, mládě se ozve a samička se zastaví, aby se dal vláček zase pěkně do pořádku. Někdy se podobně za sebou drží i jiná mláďata, například u příbuzné bělozubky nebo u vydry. ***-ah-***

Palačinkový dort

Palačinky

Ingredience: 200 g pohankové mouky, 3 lžíce škrobu, 2 lžičky kypřicího prášku, 500 ml rostlinného mléka, 80 ml řepkového oleje

Postup přípravy: Všechny suroviny důkladně promícháme dohromady a necháme půl hodiny odpočinout. Následně smažíme jednotlivé palačinky na pánvi lehce potřené olejem (snažíme se, aby byly všechny stejně velké).

Tofu tvaroh

Ingredience: 3 balení tofu natural, 3 lžíce rostlinného mléka, půl hrnku cukru či jiného sladidla, citrónová šťáva a nastrouhaná kůra z jednoho bio citronu, špetka kurkumy, 1 lžička vanilkového extraktu

Postup přípravy: Všechny ingredience vložíme do misky a mixujeme tyčovým mixérem do hladké krémové konzistence. Pokud je tofu tvaroh příliš hustý, přidáme trochu rostlinného mléka.

Foto Eva Hadová

Postup přípravy dortu: Dopředu si připravíme palačinky a tofu tvaroh. Následně začneme skládat dort tak, že vrstvíme jednotlivé palačinky na sebe a střídáme vrstvy, které promažeme marmeládou a krémem. Poslední palačinku namažeme krémem a ozdobíme ovocem. Marmeládu a ovoce zvolíme dle chuti. ***Eva Hadová***

Ing. Jan Juráš ***-jj-***

Ekoporadna při ŠK, Informační centrum neziskových organizací, Husova 380, Strakonice

Po, St: 7:30 - 16:00, Út, Čt: 12:00 - 16:00, Pá - po domluvě

tel.: 380 422 721, 721 658 244

E-mail: jan.juras@knih-st.cz

Základní organizace Českého svazu ochránců přírody Strakonice, Zámek 1

www.csop-strakonice.net

E-mail: posta@csop-strakonice.net

Kompost - Strakonický měsíčník o ochraně přírody

Příspěvky v tomto čísle - Jan Juráš, Alena Hrdličková ***(-ah-)***, Eva Legátová, Jiří Wagner, Eva Hadová

Grafika - Jan Juráš

Logo Kompost - Monika Březinová

Kresby - Ivana Jonová

Jazyková úprava - Jan Juráš

Kontakt - jan.juras@knih-st.cz, 380 422 721

Publikované články vyjadřují výhradně názory autorů

Anticopyright 2024